

Zaak C-127/04

Declan O'Byrne

tegen

Sanofi Pasteur MSD Ltd, voorheen Aventis Pasteur MSD Ltd

en

Sanofi Pasteur SA, voorheen Aventis Pasteur SA

[verzoek van de High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division, om een prejudiciële beslissing]

„Richtlijn 85/374/EEG – Aansprakelijkheid voor producten met gebreken – Begrip ‚in verkeer brengen‘ van product – Levering door producent aan 100 %-dochteronderneming”

Conclusie van advocaat-generaal L. A. Geelhoed van 2 juni 2005

Arrest van het Hof (Eerste kamer) van 9 februari 2006

Samenvatting van het arrest

1. *Harmonisatie van wetgevingen – Aansprakelijkheid voor producten met gebreken – Richtlijn 85/374*

(Richtlijn 85/374 van de Raad, art. 11)

2. *Harmonisatie van wetgevingen – Aansprakelijkheid voor producten met gebreken – Richtlijn 85/374*

(Richtlijn 85/374 van de Raad, art. 1 en 3)

1. Artikel 11 van richtlijn 85/374 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken, dat voor de aan de gelaedeerde verleende rechten een verjaringstermijn stelt van tien jaar te rekenen vanaf de dag waarop het product in het verkeer is gebracht, moet aldus worden uitgelegd dat een product in het verkeer is gebracht wanneer het het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie.

Daarbij doet het er niet toe of het product rechtstreeks door de producent wordt verkocht aan de gebruiker of aan de consument, dan wel de verkoop plaatsvindt via een of meer tussenpersonen. Wanneer een van de schakels van de distributieketen nauw met de producent is verbonden, heeft dit verband dan ook tot gevolg dat deze eenheid kan worden beschouwd als deel uitmakend van het productieproces van het betrokken product.

(cf. punten 27-29, 32, dictum 1)

2. Wanneer in het kader van richtlijn 85/374 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de

aansprakelijkheid voor producten met gebreken, een rechtsvordering wordt ingesteld tegen een vennootschap die ten onrechte voor de producent van een product wordt aangezien, terwijl dat product in werkelijkheid is gefabriceerd door een andere vennootschap, is het in beginsel een zaak van het nationale recht om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is, in het kader van een dergelijke rechtsvordering een partij in de plaats te stellen van een andere.

Een nationale rechter die de voorwaarden voor deze indeplaatsstelling onderzoekt, dient echter erop toe te zien dat de werkingssfeer *ratione personae* van de richtlijn, zoals vastgesteld in de artikelen 1 en 3 daarvan, wordt geëerbiedigd, aangezien de in die bepalingen afgebakende kring van aansprakelijke personen als uitputtend moet worden beschouwd.

(cf. punten 35, 39, dictum 2)

ARREST VAN HET HOF (Eerste kamer)

9 februari 2006 (*)

„Richtlijn 85/374/EEG – Aansprakelijkheid voor producten met gebreken – Begrip „in verkeer brengen” van product – Levering door producent aan 100 %-dochter”

In zaak C-127/04,

betreffende een verzoek om een prejudiciële beslissing krachtens artikel 234 EG, ingediend door de High Court of Justice (England & Wales), Queen’s Bench Division (Verenigd Koninkrijk) bij beslissing van 18 november 2003, ingekomen bij het Hof op 8 maart 2004, in de procedure

Declan O’Byrne

tegen

Sanofi Pasteur MSD Ltd, voorheen Aventis Pasteur MSD Ltd,

Sanofi Pasteur SA, voorheen Aventis Pasteur SA,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Eerste kamer),

samengesteld als volgt: P. Jann (rapporteur), kamerpresident, K. Schiemann, K. Lenaerts, E. Juhász en M. Ilešič, rechters,

advocaat-generaal: L. A. Geelhoed,

griffier: M. Ferreira, hoofdadministrateur,

gezien de stukken en na de terechtzitting op 7 april 2005,

gelet op de schriftelijke opmerkingen ingediend door:

- D. O’Byrne, vertegenwoordigd door S. Maskrey, QC, en H. Preston, barrister, geïnstrueerd door K. Pickup, solicitor,

- Sanofi Pasteur MSD Ltd en Sanofi Pasteur SA, vertegenwoordigd door G. Leggatt, QC, en P. Popat, barrister,
- de Italiaanse regering, vertegenwoordigd door I. M. Braguglia als gemachtigde, bijgestaan door P. Gentili, avvocato dello Stato,
- de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door X. Lewis en G. Valero Jordana als gemachtigden,

gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 2 juni 2005,

het navolgende

Arrest

- 1 Het verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van artikel 11 van richtlijn 85/374/EEG van de Raad van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken (PB L 210, blz. 29; hierna: „richtlijn”).
- 2 Dit verzoek is ingediend in het kader van een beroep dat door D. O’Byrne is ingesteld tegen Sanofi Pasteur MSD Ltd, voorheen Aventis Pasteur MSD Ltd (hierna: „APMSD”), en tegen Sanofi Pasteur SA, voorheen Aventis Pasteur SA (hierna: „APSA”), wegens het in het verkeer brengen door laatstgenoemden van een vaccin waarvan wordt gesteld dat het een gebrek vertoont, dat hem bij toediening ernstige schade heeft toegebracht.

Het rechtskader

De communautaire regeling

- 3 De richtlijn bepaalt in artikel 1: „De producent is aansprakelijk voor de schade, veroorzaakt door een gebrek in zijn product.”
- 4 Artikel 3 van de richtlijn, waarin het begrip producent wordt gedefinieerd, luidt als volgt:
 - „1. Onder ‚producent’ wordt verstaan de fabrikant van een eindproduct, de producent van een grondstof of de fabrikant van een onderdeel, alsmede eenieder die zich als producent presenteert door zijn naam, zijn merk of een ander onderscheidingsteken op het product aan te brengen.
 2. Onverminderd de aansprakelijkheid van de producent, wordt een ieder die een product in de Gemeenschap invoert om dit te verkopen, te verhuren, te leasen of anderszins te verstrekken, in het kader van zijn commerciële activiteiten, beschouwd als producent in de zin van deze richtlijn; zijn aansprakelijkheid is dezelfde als die van de producent.
 3. Indien niet kan worden vastgesteld wie de producent van het product is, wordt elke leverancier als producent ervan beschouwd, tenzij hij de gelaedeerde binnen een redelijke termijn de identiteit meedeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd. Dit geldt ook voor geïmporteerde producten, als daarop de identiteit van de in lid 2 bedoelde importeur niet is vermeld, zelfs al is de naam van de producent wel aangegeven.”
- 5 Artikel 7 van de richtlijn bepaalt:

„De producent is uit hoofde van deze richtlijn aansprakelijk, tenzij hij bewijst:

a) dat hij het product niet in het verkeer heeft gebracht;

[...]

- 6 Volgens de tiende overweging van de considerans van de richtlijn is „een uniforme verjaringstermijn voor de vordering tot vergoeding van de veroorzaakte schade in het belang van zowel de gelaedeerde als de producent”. Artikel 11 van de richtlijn bepaalt dienaangaande:

„De lidstaten bepalen in hun wetgeving dat de rechten die de gelaedeerde aan deze richtlijn ontleent, komen te vervallen na een termijn van tien jaar, te rekenen vanaf de dag waarop de producent het product dat de schade heeft veroorzaakt in het verkeer heeft gebracht, tenzij de gelaedeerde gedurende die periode een gerechtelijke procedure tegen hem heeft ingesteld.”

De nationale wettelijke regeling

- 7 De richtlijn is in het Verenigd Koninkrijk in nationaal recht omgezet bij Part I van de Consumer Protection Act 1987 (wet van 1987 inzake consumentenbescherming; hierna: „wet van 1987”), in werking getreden op 1 maart 1988. Section 4 van deze wet is geformuleerd als volgt:

„1) In elke krachtens Part I ingeleide civielrechtelijke procedure wegens een gebrek in een product kan de verweerder van zijn aansprakelijkheid worden bevrijd indien hij bewijst:

[...]

b) dat degene tegen wie de procedure is ingesteld het product, nooit aan een ander heeft geleverd; of

[...]

d) dat het gebrek niet in het product aanwezig was op het relevante tijdstip;

[...]

- 8 Voorts is bij een wet van 1987 in de Limitation Act 1980 (wet van 1980 inzake verjaring) een nieuwe Section 11A ingevoegd, waarvan Subsection 3 bepaalt:

„Een vordering waarop deze Section van toepassing is, kan niet worden ingesteld na het verstrijken van het tijdvak van tien jaar na de relevante datum [...]; op grond van deze Subsection eindigt elk vorderingsrecht aan het einde van genoemd tijdvak van tien jaar, en wel ongeacht of het vorderingsrecht is ontstaan, dan wel of de termijn ingevolge de navolgende bepalingen van deze Act is ingegaan.”

Het hoofdgeding en de prejudiciële vragen

- 9 Blijkens de verwijzingsbeslissing is het kind O’Byrne op 3 november 1992 in een medische praktijk in het Verenigd Koninkrijk ingeënt met een dosis Haemophilus Influenzae type b-vaccin.

- 10 Ten gevolge van de vaccinatie heeft dit kind ernstig letsel opgelopen. Volgens zijn raadsliden is de schade veroorzaakt doordat het hem toegediende vaccin een gebrek vertoonde.

- 11 De producent van het vaccin was Pasteur Mérieux Sérums et Vaccins SA, een vennootschap naar Frans recht, thans na naamswijziging APSA genaamd.
- 12 Op 18 september 1992 heeft APSA een partij vaccins, waaronder de dosis die aan de kleine O'Byrne is toegediend, toegestuurd aan Mérieux UK Ltd, een vennootschap naar Engels recht die eveneens haar naam heeft gewijzigd en thans APMSD heet. Deze vennootschap, een 100 %-dochter van APSA die optrad als distributeur van de producten van APSA in het Verenigd Koninkrijk, heeft de partij ontvangen op 22 september 1992. Bij de levering was door APSA aan APMSD een factuur gezonden, die door deze is voldaan.
- 13 Op een latere, onbekende datum is een deel van de partij vaccins door APMSD verkocht aan het Ministerie van Gezondheid van het Verenigd Koninkrijk en door APMSD rechtstreeks geleverd aan een door dit ministerie aangewezen ziekenhuis. Dit ziekenhuis heeft de partij geleverd aan de medische praktijk waar het kind op 3 november 1992 is gevaccineerd.
- 14 Op 2 november 2000 hebben de raadsliden van verzoeker in het hoofdgeding een eerste rechtsvordering tot schadevergoeding ingesteld tegen APMSD, die volgens hen de fabrikant van het product was.
- 15 Op 7 oktober 2002 is een tweede recht ingesteld en wel tegen APSA. De raadsliden stelden dat het hun pas in de zomer van 2002 duidelijk was geworden dat de producent van het product in werkelijkheid APSA en niet APMSD was.
- 16 In deze tweede procedure stelt APSA dat de tegen haar gerichte vordering is verjaard. Aangezien het product in het verkeer is gebracht door haar levering op 18 september 1992 aan APMSD, die het op 22 september 1992 in ontvangst heeft genomen, is rechtsvordering, dat pas is ingediend op 7 oktober 2002, ingesteld na de verjaringstermijn van tien jaar van Section 11A(3) van de wet van 1987, die een omzetting van artikel 11 van de richtlijn in nationaal recht is.
- 17 Volgens de raadsliden van verzoeker in het hoofdgeding is de vordering niet verjaard. Het product is volgens hen namelijk pas in het verkeer gebracht toen het door APMSD werd geleverd aan het door het Ministerie van Gezondheid aangewezen ziekenhuis. Deze levering dateert van minder dan tien jaar vóór de instelling van de tweede vordering in rechte.
- 18 Niettemin hebben de raadsliden de verwijzende rechter op 10 maart 2003 verzocht om in de eerste procedure, aanhangig gemaakt op 2 november 2000, zo nodig te gelasten dat APSA in de plaats wordt gesteld van APMSD.
- 19 De High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division, heeft daarop de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende prejudiciële vragen gesteld:
 - 1) Moet artikel 11 van de richtlijn [...] aldus worden uitgelegd dat, wanneer een product op grond van een koopovereenkomst door een Franse producent wordt geleverd aan zijn volle Engelse dochteronderneming en vervolgens door de Engelse onderneming aan een derde, het product in het verkeer wordt gebracht:
 - a) wanneer het de Franse onderneming verlaat, of
 - b) wanneer het bij de Engelse onderneming aankomt, of
 - c) wanneer het de Engelse onderneming verlaat, of

- d) wanneer het aankomt bij de derde die het product van de Engelse onderneming verkrijgt?
- 2) Wanneer een beroep wordt gedaan op rechten die de verzoeker ontleent aan de richtlijn [...], met betrekking tot een product dat volgens hem een gebrek vertoont, in een procedure die is ingesteld tegen een onderneming (A) in de onjuiste veronderstelling dat A de producent van het product is, terwijl in werkelijkheid de producent van het product niet A is maar een andere onderneming (B), mag een lidstaat dan naar nationaal recht zijn rechterlijke instanties een discretionaire bevoegdheid verlenen om die procedure te beschouwen als *„gerechtelijke procedure tegen de producent“* in de zin van artikel 11 van de richtlijn [...]?
- 3) Moet artikel 11 van de richtlijn [...] aldus worden uitgelegd dat het een lidstaat toestaat een rechterlijke instantie een discretionaire bevoegdheid te verlenen om B in de plaats te stellen van A als verweerder in een gerechtelijke procedure als bedoeld in vraag 2 (‘de relevante gerechtelijke procedure’), wanneer:
- de in artikel 11 bedoelde termijn van tien jaar is verstreken;
 - de relevante gerechtelijke procedure tegen A is ingesteld voordat de termijn van tien jaar is verstreken, en
 - met betrekking tot het product dat de door de verzoeker gestelde schade heeft veroorzaakt, tegen B geen gerechtelijke procedure is ingesteld vóór het verstrijken van de termijn van tien jaar?”

De eerste vraag

- 20 Met zijn eerste vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of, een gevolg waarin een product door de vennootschap die het produceert, wordt overgedragen aan een dochtervennootschap die de distributie verzorgt, en door deze dochter wordt verkocht aan een derde, artikel 11 van de richtlijn aldus moet worden uitgelegd dat het in het verkeer brengen van het product plaatsvindt op het tijdstip van de overdracht van het product door de producent aan die dochter, dan wel wanneer dit product door deze dochter wordt overgedragen aan die derde.
- 21 Verzoeker in het hoofdgeding, de Italiaanse regering en de Commissie van de Europese Gemeenschappen zijn van mening dat het in het verkeer brengen van een product wordt bepaald door het verlies van de controle over dit product door de producent, of dat het in het verkeer brengen plaatsvindt wanneer het product wordt overgedragen aan een persoon over wie de producent geen zeggenschap heeft. Wat telt, is de opname van het product in de distributieketen door terbeschikkingstelling aan een derde. Volgens hen kan een 100 %-dochter van de producent, zoals in het hoofdgeding aan de orde is, niet worden beschouwd als een derde.
- 22 Verweersters in het hoofdgeding daarentegen zijn van mening dat het feit dat het product de plaats verlaat waar het daadwerkelijk is geproduceerd, beslissend is voor de definitie van het in het verkeer brengen, zonder dat de terbeschikkingstelling aan een dochter van de producent in dit verband een beslissende rol kan spelen.
- 23 Om te beginnen moet worden vastgesteld dat de richtlijn geen definitie geeft van het begrip „in het verkeer brengen”, dat met name wordt gehanteerd in artikel 7, sub a, van de richtlijn, inzake de mogelijkheden voor de producent om van zijn aansprakelijkheid te worden ontheven, en in artikel 11, dat de verjaring van de op grond van deze richtlijn aan de gelaedeerde verleende rechten betreft.

- 24 Wat het in het kader van artikel 7 van de richtlijn bedoelde begrip in het verkeer brengen betreft, heeft het Hof verklaard dat de uitsluiting van de aansprakelijkheid op grond dat het product niet in het verkeer is gebracht, in de eerste plaats betrekking heeft op het geval waarin een ander dan de producent het product uit het productieproces wegneemt. Ook het gebruik van het product tegen de wil van de producent, bijvoorbeeld wanneer het productieproces nog niet is beëindigd, evenals het gebruik voor particuliere doeleinden of in soortgelijke omstandigheden, valt buiten de werkingssfeer van de richtlijn (arrest van 10 mei 2001, Veedfald (C-203/99, Jurispr. blz. I-3569, punt 16).
- 25 In dezelfde context heeft het Hof in punt 15 van het arrest Veedfald, reeds aangehaald, geoordeeld dat de in artikel 7 van de richtlijn limitatief opgesomde gevallen waarin de producent niet aansprakelijk is, strikt moeten worden uitgelegd. De bedoeling van een dergelijke uitlegging is, de belangen van de gelaedeerden van een door een product met een gebrek veroorzaakte schade veilig te stellen.
- 26 Daarentegen heeft artikel 11 van de richtlijn, dat tot doel heeft de door de richtlijn aan de gelaedeerde verleende rechten in de tijd te beperken, een neutraal karakter. Zoals uit de tiende overweging van de considerans van de richtlijn blijkt, is het doel van deze bepaling immers, tegemoet te komen aan de eisen van de rechtszekerheid in het belang van de betrokken partijen. De vaststelling binnen welke tijd de vordering van de gelaedeerde moet worden ingesteld, moet dus voldoen aan objectieve criteria.
- 27 Gelet op deze overwegingen moet een product worden beschouwd als in het verkeer gebracht in de zin van artikel 11 van de richtlijn, wanneer het het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie.
- 28 In beginsel is in dit verband niet relevant dat het product rechtstreeks door de producent wordt verkocht aan de gebruiker of aan de consument, of dat de verkoop plaatsvindt in het kader van een distributieproces waarbij een of meer tussenpersonen betrokken zijn, zoals bedoeld in artikel 3, lid 3, van de richtlijn.
- 29 Wanneer een van de schakels van de distributieketen nauw met de producent is verbonden, bijvoorbeeld in het geval van een 100 %-dochter van de producent, moet worden nagegaan of dit verband tot gevolg heeft dat deze eenheid in werkelijkheid deel uitmaakt van het productieproces van het betrokken product.
- 30 De beoordeling van een dergelijke nauwe relatie moet plaatsvinden los van de vraag of het al dan niet om onderscheiden rechtspersonen gaat. Wel relevant daarentegen is de vraag of het gaat om ondernemingen die onderscheiden productieactiviteiten verrichten, dan wel om ondernemingen waarvan er een, de dochter, slechts optreedt als distributeur of deponhouder van het door de moederonderneming gefabriceerde product. Het is aan de nationale rechterlijke instanties om te bepalen of, gelet op de omstandigheden van de concrete zaak en de feiten van het aan hen voorgelegde geval, de banden tussen de producent en een andere eenheid dermate nauw zijn dat het begrip producent in de zin van de artikelen 7 en 11 van de richtlijn ook deze laatste eenheid omvat, en de overdracht van het product van de ene aan de andere van deze eenheden niet het in het verkeer brengen van het product in de zin van deze bepalingen meebrengt.
- 31 In elk geval, en anders dan verweersters in het hoofdgeding betogen, beslissend is niet dat de producten aan een dochteronderneming in rekening worden gebracht en dat deze dochter de prijs ervan betaalt zoals elke koper. Hetzelfde geldt voor de vraag welke eenheid moet worden beschouwd als de eigenaar van de producten.

- 32 Op de eerste vraag moet dus worden geantwoord dat artikel 11 van de richtlijn aldus moet worden uitgelegd dat een product in het verkeer is gebracht wanneer het het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie.

De tweede en de derde vraag

- 33 Met zijn tweede en derde vraag, die samen moeten worden beantwoord, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of, wanneer een rechtsvordering wordt ingesteld tegen een vennootschap die ten onrechte voor de producent van een product wordt aangezien, terwijl dat product in werkelijkheid is gefabriceerd door een andere vennootschap, de nationale rechterlijke instanties die vordering mogen beschouwen als gericht tegen de vennootschap die het product heeft gefabriceerd, en deze als verweerster tegen de vordering in de plaats mogen stellen van de oorspronkelijk gedagvaarde vennootschap.
- 34 In dit verband moet worden vastgesteld dat de richtlijn niet bepaalt welke procedure moet worden gevolgd wanneer een gelaedeerde een rechtsvordering wegens aansprakelijkheid voor producten met gebreken instelt en zich vergist met betrekking tot de persoon van de producent. Het is dus in beginsel een zaak van het nationale procesrecht om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is, in het kader van een dergelijke rechtsvordering een partij in de plaats te stellen van een andere.
- 35 Er zij echter aan herinnerd dat de kring van aansprakelijke personen jegens wie de gelaedeerde in het kader van de aansprakelijkheidsregeling van de richtlijn een vordering kan instellen, wordt afgebakend in de artikelen 1 en 3 van de richtlijn (arrest van 10 januari 2006, Skov en Bilka, C-402/03, nog niet gepubliceerd in de Jurisprudentie, punt 32). Aangezien de richtlijn voor de punten die zij regelt, een volledige harmonisatie nastreeft, moet de vaststelling van de kring van aansprakelijke personen in die bepalingen als uitputtend worden beschouwd (arrest Skov en Bilka, reeds aangehaald, punt 33).
- 36 De artikelen 1 en 3, lid 1, van de richtlijn leggen de aansprakelijkheid waarin de richtlijn voorziet, bij de producent, die met name wordt gedefinieerd als de fabrikant van een eindproduct.
- 37 Alleen in limitatief opgesomde gevallen kunnen andere personen worden beschouwd als producent, namelijk degene die zich als producent presenteert door zijn naam, zijn merk of een ander onderscheidingsteken op het product aan te brengen (artikel 3, lid 1, van de richtlijn), degene die een product in de Gemeenschap invoert (artikel 3, lid 2) en de leverancier die, indien niet kan worden vastgesteld wie de producent is, de gelaedeerde niet binnen een redelijke termijn de identiteit meedeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd (artikel 3, lid 3).
- 38 Wanneer een nationale rechter de voorwaarden onderzoekt waaronder in een bepaald geding een partij in de plaats van een andere kan worden gesteld, moet hij erop toezien dat de werkingssfeer *ratione personae* van de richtlijn, zoals vastgesteld in artikel 3 daarvan, wordt geëerbiedigd.
- 39 Op de tweede en de derde vraag moet derhalve worden geantwoord dat, wanneer een rechtsvordering wordt ingesteld tegen een vennootschap die ten onrechte voor de producent van een product wordt aangezien, terwijl dat product in werkelijkheid is gefabriceerd door een andere vennootschap, het in beginsel een zaak van het nationale recht is om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is, in het kader van een dergelijke rechtsvordering een partij in de plaats te stellen van een

andere. Een nationale rechter die de voorwaarden voor deze indeplaatsstelling onderzoekt, dient echter erop toe te zien dat de werkingssfeer *ratione personae* van de richtlijn, zoals vastgesteld in de artikelen 1 en 3 daarvan, wordt geëerbiedigd.

Kosten

- 40 Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen. De door anderen wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakte kosten komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Het Hof van Justitie (Eerste kamer) verklaart voor recht:

- 1) **Artikel 11 van richtlijn 85/374/EEG van de Raad van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken moet aldus worden uitgelegd dat een product in het verkeer is gebracht wanneer het het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie.**
- 2) **Wanneer een rechtsvordering wordt ingesteld tegen een vennootschap die ten onrechte voor de producent van een product wordt aangezien, terwijl dat product in werkelijkheid is gefabriceerd door een andere vennootschap, is het in beginsel een zaak van het nationale recht om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is, in het kader van een dergelijke rechtsvordering een partij in de plaats te stellen van een andere. Een nationale rechter die de voorwaarden voor deze indeplaatsstelling onderzoekt, dient echter erop toe te zien dat de werkingssfeer *ratione personae* van richtlijn 85/374, zoals vastgesteld in de artikelen 1 en 3 daarvan, wordt geëerbiedigd.**

ondertekeningen

⁴ Procestaal: Engels.

Verschenen in *TvC* 2006-6, p. 208-21

*Noot*¹

In deze annotatie worden drie arresten van het Europese Hof van Justitie met betrekking tot de uitleg van de Richtlijn Productaansprakelijkheid besproken. Twee begrippen staan centraal: het begrip 'in het verkeer brengen' alsmede het begrip 'producent'.

Het begrip 'in het verkeer brengen'

1. Het begrip 'in het verkeer brengen' wordt in tegenstelling tot andere begrippen in de Richtlijn² niet uitgelegd. Alhoewel deze term in meerdere artikelen is terug te vinden, achtte de Europese Commissie het bij de totstandkoming van de Richtlijn overbodig een definitie te geven. Verschillende tijdstippen zijn denkbaar voor het in het verkeer brengen van een product, denk aan het tijdstip waarop het product in handen van de eindgebruiker is geraakt³, het tijdstip waarop het product wordt overgedragen aan een ander⁴ of bijvoorbeeld het moment⁵ waarop het product na goedkeuring het fabrieksterrein verlaat. Een andere uitleg is het moment van het afgeven van het product aan de distributieketen.⁶ De uitleg van bovenstaand begrip is van cruciale betekenis voor de aanvang en afloop van de termijn van de risicoaansprakelijkheid van de producent. Op grond van art. 11 van de Richtlijn vervalt namelijk het recht op schadevergoeding van het slachtoffer jegens de producent wanneer de termijn van tien jaar is verstreken, welke termijn aanvangt vanaf het moment waarop de producent het gebrekkige product in kwestie in het verkeer heeft gebracht.
2. De zaak O'Byrne illustreert het interpretatieprobleem op fraaie wijze.⁷ De dosis van het vaccin dat O'Byrne in november 1992 toegediend heeft gekregen, is door de Franse producent APSA in september 1992 geleverd aan haar Engelse distributeur APMSD, welke tevens een 100%-dochtervennootschap is. Deze distributeur heeft het vaccin vervolgens op een *later, doch onbekend tijdstip* doorverkocht aan een ziekenhuis, dat op haar beurt het vervolgens heeft doorgeleverd aan de medische praktijk waar O'Byrne is gevaccineerd. O'Byrne heeft in november 2000 een gerechtelijke procedure ingesteld tegen APMSD, maar pas in oktober 2002 tegen APSA en dat is volgens APSA te laat. APSA interpreteert het begrip 'in het verkeer brengen' namelijk als het leveren van het vaccin aan dochter APMSD, welke levering meer dan tien jaar geleden geschiedde. O'Byrne acht echter het tijdstip van levering van APMSD aan het ziekenhuis als het moment waarop het vaccin in het verkeer is gebracht.

¹ Een eerdere, beknopte versie van deze annotatie werd gepubliceerd in *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2006-4, p. 438-455. Met dank aan prof. mr. W.H. van Boom voor commentaar op een eerdere versie.

² Richtlijn nr. 85/374/EEG van de Raad van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken, (*Pb EG* L 210/29), zoals laatstelijk gewijzigd bij Richtlijn nr. 1999/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van 10 mei 1999 (*Pb EG* 1999, L 141/20), hierna te noemen 'de Richtlijn'.

³ Zoals verdedigd in A.J.O. baron van Wassenaer van Catwijck, *Productenaansprakelijkheid in Europees verband*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1991, p. 76-77.

⁴ Zoals verdedigd in art. 2d van het Europees Verdrag inzake Productaansprakelijkheid van 27 januari 1977. (Dit verdrag is niet in werking getreden).

⁵ Zoals verdedigd in Verkade/Van Sint Truiden/Maessen, D.W.F. Verkade, M.Ph. van Sint Truiden, J.F.C. Maessen, *Product in gebreke*, Alphen aan de Rijn: Samsom 1990. In par. 5 van hoofdstuk 3 wordt verschillende interpretaties genoemd en tegen elkaar afgewogen.

⁶ Deze opsomming is niet limitatief. Zie bijvoorbeeld voor een andere opvatting L. Dommering-van Rongen, *Productaansprakelijkheid. Een rechtsvergelijkend overzicht.*, Deventer: Kluwer 2000, p. 75.

⁷ HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86, *RvdW* 2006/407, *NJ* 2006/401 m. nt. M.R. Mok (O'Byrne/APMSD).

1. In de uitspraak van 9 februari 2006 definieert het Hof 'in het verkeer brengen' als het tijdstip waarop het product het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie. Daarbij is niet relevant of het product rechtstreeks of via een tussenschakel door de producent aan de gebruiker wordt verkocht.⁸ Nu meerdere uitlegvarianten mogelijk zijn, speelt de vraag op of de gekozen definitie van het Hof een zinvolle is. Bij beantwoording van deze vraag is het naar onze mening van belang te kijken naar het doel van de Richtlijn, in het bijzonder het doel van art. 11. Het Hof doet dit eveneens in r.o. 26. Enerzijds is het doel van de Richtlijn het beschermen van de consument door een risicoaansprakelijkheid te scheppen ten laste van de producent bij een gebrek in zijn product, anderzijds moet de producent niet geconfronteerd worden met een stortvloed aan claims gedurende een onbepaalde tijd; de risicoaansprakelijkheid moet wel beheersbaar en verzekeraar blijven.⁹ Producenten moeten aldus niet ontmoedigd worden nieuwe producten op de markt te brengen. Art. 11 is een artikel dat onzes inziens vooral met het oog op deze laatste belangen in de Richtlijn is opgenomen: producenten kunnen slechts gedurende een vaste termijn van tien jaar met schadeclaims hieromtrent geconfronteerd worden.¹⁰
2. Om deze doelstellingen effectief te bereiken is *ten eerste* van belang dat de vervaltermijn enerzijds niet laat in de keten aanvangt, bijvoorbeeld pas op het moment dat het product wordt aangeboden aan de consument. Met deze uitleg wordt weinig rekening gehouden met het belang van de producent bij zekerheid over het aanvangsmoment van de termijn.¹¹ Anderzijds werkt een vroeg tijdstip, zoals het verlaten van het fabrieksterrein, weer nadelig voor de consument. Een producent zou hier misbruik van kunnen maken door een product lang in de distributieketen te laten om zo zijn aansprakelijkheid te verkorten. De oplossing is dus gelegen in de periode hiertussen. In dit opzicht heeft het Hof gekozen voor een zinvolle interpretatie. *Ten tweede* is van belang dat wordt gekozen voor een duidelijke uitleg, zodat schakels uit de keten in hun onderlinge contract kunnen aangeven op welke datum de vervaltermijn aanvangt, bijvoorbeeld de datum waarop de koopovereenkomst is gesloten of de datum op de leveringsbon. Op dit punt scoort Hof's uitleg minder goed. Wanneer is sprake van het verlaten van het productieproces en het opnemen in een verkoopproces? Naar onze mening moet de definitie van het Hof zo worden uitgelegd dat een product pas in het verkeer kan worden gebracht indien het gereed is voor gebruik en verkoop, met andere woorden indien het is afgegeven aan de distributieketen.¹² Indien een product door de producent wordt afgegeven aan een schakel die de verpakking, labelling en marketing voor zijn rekening neemt, dan zou een product dus pas in het verkeer worden gebracht op het moment dat deze schakel het heeft afgegeven aan de volgende schakel, zijnde de distributeur of detaillist.¹³ In Nederland gaat de wetgever al uit van de uitleg 'afgegeven aan de

⁸ R.o. 27 en 30.

⁹ Zie ook overweging 10 van de Richtlijn.

¹⁰ Voor het Engels recht is deze bepaling opgenomen in de Limitation Act 1980, Section 11A, Subsection 3, zie voor het Nederlandse recht art. 6:191 lid 2 BW.

¹¹ Letsel ontstaan tijdens de distributie zal dan eveneens buiten de risicoaansprakelijkheid van de producent vallen, denk hierbij aan de Iglo-affaire.

¹² De uitleg van het Hof is naar onze mening onduidelijk ten aanzien van de vraag wanneer een producent van een grondstof of halffabrikaat dit in het verkeer heeft gebracht. Is dat het moment waarop de grondstof of het halffabrikaat zijn productieproces heeft verlaten en is afgegeven aan de volgende schakel in de (productie)keten? Of valt dit tijdstip samen met het moment waarop het eindproduct het productieproces heeft verlaten en wordt aangeboden aan het publiek? Onze voorkeur gaat uit naar de eerste situatie, nu een leverancier van grondstoffen en halffabrikaten op grond van de Richtlijn als producent kan worden aangemerkt en zijn vervaltermijn op een ander en eerder tijdstip aanvangt dan de vervaltermijn van de aansprakelijkheid van de producent van het eindproduct.

¹³ Dat betekent dat iedere schakel in de distributie die als producent kan worden beschouwd op zijn beurt het product in het verkeer brengt. Voor iedere producent begint dan de vervaltermijn te lopen.

distributieketen', zo bleek ten tijde van implementatie van de Richtlijn.¹⁴ Onzes inziens zal de uitspraak van het Hof in Nederland voor weinig moeilijkheden zorgen, aangezien deze uitspraak aansluit bij de opvatting van de wetgever.

5. Vervolgens rijst de vraag of, wanneer het product is afgegeven aan de distributieketen, het uitmaakt dat deze schakel een 100%-dochtervennootschap is. Het Hof overweegt dat indien één van de schakels van de distributieketen nauw met de producent verbonden is – bijvoorbeeld indien de distributeur 100%-dochter is – moet worden bekeken in hoeverre de dochter deel uitmaakt van het productieproces. De nationale rechter zal vervolgens aan de hand van de omstandigheden van het geval moeten bepalen of producent en distributeur als één kunnen worden gezien of niet.¹⁵ Onzes inziens betekent dit dat *niet* de relatie dochter-moeder an sich, maar de mate van betrokkenheid in het productieproces bepalend is voor het tijdstip van het in verkeer brengen. Indien de dochterdistributeur niet of nauwelijks betrokken is bij het productieproces, dan wordt het product door de producent in het verkeer gebracht op het moment dat de producent het heeft afgegeven aan de dochterdistributeur.¹⁶ Uit de conclusie van A-G Geelhoed blijkt dat hij hier anders over denkt. Geelhoed acht (het verlies van) de controle van de producent bepalend voor de vraag of een product in het verkeer is gebracht. Indien een bedrijf deel uitmaakt van de groep van bedrijven van de moederproducent, dan wordt een product pas in het verkeer gebracht indien het buiten deze sfeer komt.¹⁷

Het begrip 'producent'

1. De uitleg van het begrip 'producent' komt in verscheidende recente arresten van het Hof van Justitie aan de orde. Te beginnen met de zaak Skov van 10 januari 2006.¹⁸ Deze zaak betreft personenschade als gevolg van het eten van met salmonella besmette eieren, welke gekocht zijn in een winkel van Bilka. Deze heeft de eieren van producent Skov geleverd gekregen. De Deense rechter heeft leverancier Bilka veroordeeld tot betaling van schadevergoeding aan de slachtoffers en producent Skov tot terugbetaling van deze schadevergoeding aan Bilka. De rechtbank heeft haar oordeel gebaseerd op de Deense rechtsregel¹⁹ die inhoudt dat een leverancier jegens de gelaedeerde en de leveranciers na hem in de distributieketen rechtstreeks aansprakelijk is voor de gebreken van een product. De leverancier kan op zijn beurt regres nemen op de schakels vóór hem in de keten. In hoger beroep wordt aan het Europese Hof de prejudiciële vraag gesteld of de Richtlijn zich tegen een dergelijke rechtstreekse aansprakelijkheid van de leverancier verzet.
2. Het Hof stelt voorop dat de kring van aansprakelijke personen jegens wie het slachtoffer een vordering inzake productaansprakelijkheid kan instellen, wordt afgebakend in art. 3 van de Richtlijn.²⁰ Lid 1 van dit artikel bepaalt dat onder het begrip 'producent' moet worden verstaan de fabrikant van een eindproduct, een grondstof of een onderdeel, maar ook één ieder die zich als producent presenteert door zijn naam, zijn merk of een ander onderscheidingsteken op het product aan te brengen. Lid 2 en lid 3 breiden dit begrip nog

¹⁴ *Kamerstukken II 1987/88*, 19 636, nr. 6, p. 15 (MvA), zie ook *Kamerstukken II 1985/86*, 19 636, nr. 3, p. 8 (MvT). Deze omschrijving was namelijk al eens genoemd in de toelichting op het eerste gepubliceerde Richtlijnvoorstel uit 1976.

¹⁵ R.o. 29-31.

¹⁶ Indien de dochter wel betrokken is bij het productieproces, dan wordt het product door de producent in het verkeer gebracht op het moment dat de distributeur het heeft afgeleverd aan de volgende schakel.

¹⁷ Zie punt 52 van de conclusie van A-G Geelhoed bij HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86 (O'Byrne/APMSD).

¹⁸ HvJ EG 10 januari 2006, C-402/03, *Pb* C 48, *RvdW* 2006/302, *NJ* 2006/286 m. nt. M.R. Mok (Skov/Bilka).

¹⁹ Wet nr. 371 van 7 juni 1989 inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken.

²⁰ Vergelijk op dit punt ook de bepaling van art. 6: 187 lid 2-4 BW.

verder uit.²¹ Met name de constatering in het derde lid is van belang: 'Indien niet kan worden vastgesteld wie de producent van het product is, wordt elke leverancier als producent ervan beschouwd, tenzij hij de slachtoffer binnen een redelijke termijn de identiteit mededeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd.' Deze vaststelling van de kring van aansprakelijke personen moet volgens het Hof als uitputtend worden beschouwd.²² De Richtlijn voorziet uitsluitend in de aansprakelijkheid van een leverancier indien *niet* kan worden vastgesteld wie de producent is.²³ Weliswaar zou het voor een gelaedeerde gemakkelijker zijn om de leverancier aan te spreken, maar dit zou tot een hele reeks regresvorderingen kunnen leiden en daarmee het systeem ingewikkelder en kostbaarder maken. Bovendien verzet de Richtlijn zich er niet tegen dat de leverancier op andere (buiten)contractuele grondslagen wordt aangesproken, zoals de aansprakelijkheid wegens verborgen gebreken of onrechtmatige daad.²⁴ Kortom, de Richtlijn verzet zich tegen de wijze waarop artikel 3 door de Deense wetgever is uitgelegd.

1. Ook Frankrijk worstelde met de reikwijdte van de aansprakelijkheid van een leverancier.²⁵ Op grond van artikel 1386-7 van de Code Civil is de leverancier in gelijke mate als de producent aansprakelijk indien niet kan worden vastgesteld wie de producent is, hoewel de leverancier wél de identiteit van zijn voorschakel heeft medegedeeld aan gelaedeerde. Het Hof overweegt in de zaak Commissie/Frankrijk dat de verplichtingen voor de leveranciers in de Richtlijn nauwkeurig en afgebakend zijn: de leverancier is niet aansprakelijk indien hij de gelaedeerde de identiteit van zijn eigen leverancier heeft medegedeeld.²⁶ Het Hof benadrukt hiermee nogmaals de uitputtendheid van artikel 3. Ook Frankrijk heeft deze bepaling van de Richtlijn niet juist geïmplementeerd.²⁷
2. Het begrip 'producent' is tevens in de zaak O'Byrne onderwerp van discussie. De daar gestelde prejudiciële vragen hangen samen met de kwestie of de nationale rechter in het kader van art. 11 van de Richtlijn een rechtsvordering die tegen de verkeerde partij is ingesteld, omdat deze partij ten onrechte voor de *producent* van een product wordt aangezien, mag beschouwen als gericht tegen de partij die het product wel heeft gefabriceerd. Concreter gezegd: mag de Engelse rechter de dagvaarding die namens O'Byrne jegens de Engelse distributeur APMSD is uitgebracht zien als een dagvaarding uitgebracht jegens de Franse fabrikant van het eindproduct APSA? Het antwoord op deze vraag is, net als de interpretatie van het begrip 'in het verkeer brengen', van belang voor de looptijd van de vervaltermijn van art. 11 van de Richtlijn. Het Hof overweegt dat het in beginsel een zaak van nationaal procesrecht is om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is in het kader van een vordering inzake

²¹ Nu de richtlijn meerdere personen aanmerkt als producent, betekent dit dat elk van deze personen een product in het verkeer kan brengen en dat de vervaltermijn voor elk van hen dan op een ander moment aanvangt.

²² Het Hof sluit hier aan bij drie eerdere arresten van 25 april 2002: Commissie/Frankrijk C-52/00, Commissie/Griekenland C-154/00 en González Sánchez C183-00, waarin het Hof heeft geoordeeld dat de beoordelingsmarge waarover de lidstaten beschikken om de aansprakelijkheid voor producten met gebreken te regelen, volledig door de Richtlijn zelf wordt bepaald en moet worden afgeleid uit de bewoordingen, doelstelling en opzet ervan.

²³ R.o. 32-34.

²⁴ R.o. 47-48. Wel is het natuurlijk zo dat de geleedeerde dan schuld van de leverancier zal moeten bewijzen. Dat zal vaak lastig zijn.

²⁵ HvJ EG 14 maart 2006, C-177/04, *Pb C 131, RvdW 2006/512*, (Commissie/Frankrijk). Deze zaak is door de Commissie geëntameerd, omdat Frankrijk volgens de Commissie het arrest van HvJ EG 25 april 2002, C-52/00 (Commissie/Frankrijk) niet volledig heeft uitgevoerd en derhalve de op haar rustende verplichtingen ex artikel 228 EG-Verdrag niet is nagekomen.

²⁶ R.o. 49 en 50.

²⁷ Zie voor meer informatie over de wijze waarop Frankrijk de Richtlijn heeft geïmplementeerd D. Fairgrieve, 'L' exception Française? The French law of product liability', in: D. Fairgrieve, *Product Liability in Comparative Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, p. 84-99 en de verwijzingen aldaar.

productaansprakelijkheid, een partij in de plaats te stellen van een andere.²⁸ De nationale rechter moet er echter wel op toezien dat de werkingssfeer *ratione personae* van de Richtlijn, zoals vastgesteld in art. 3, wordt geëerbiedigd.²⁹ Ook in deze zaak wijst het Hof er aldus op dat art. 3 van de Richtlijn als uitputtend moet worden beschouwd.

10. Meer concreet betekent dit volgens ons dat verdedigbaar is dat de Engelse distributeur APMSD via de definitie van lid 3 als *producent* kan worden aangemerkt. Het had op de weg van APMSD gelegen om, nadat zij de dagvaarding had ontvangen, O'Byrne binnen een redelijke termijn te laten weten dat zij 'slechts' distributeur was. Hierbij had zij minstens moeten meedelen wie dan wel de fabrikant van het eindproduct was.³⁰ O'Byrne had dan nog tijd genoeg gehad om deze procedurefout te herstellen en alsnog de fabrikant van het eindproduct als producent te dagvaarden.³¹ Nu APMSD, zo lijkt het althans, O'Byrne niets hierover heeft meegedeeld, kan dit haar worden aangerekend en heeft dit onzes inziens het terechte gevolg dat zij zelf als producent gedagvaard kon worden voor de schade ontstaan door het gebrekkige vaccin.³² Dit argument wordt nog eens versterkt door een omstandigheid die eerder ook al aan de orde is gekomen: de Engelse vennootschap APMSD is een 100%-dochter van de fabrikant van het eindproduct, de Franse vennootschap APSA. Voor wiens rekening moet de ondoorzichtigheid van organisatiestructuren komen? In ieder geval niet voor rekening van de consument zo menen wij.³³ Een consument mag namelijk ook volgens de Richtlijn niet de dupe worden van het feit dat niet te achterhalen is wie de werkelijke producent van het eindproduct is.³⁴ Zeker nu in de huidige internationale handelswereld grote concerns met daarbinnen verschillende rechtspersonen en afhankelijkheidsverhoudingen eerder regel dan uitzondering zijn, is het onzes inziens gerechtvaardigd deze onder één noemer 'producent' te schuiven.³⁵ Een vergissing is snel gemaakt, de zaak O'Byrne lijkt daarvan een sprekend voorbeeld te zijn. Naar onze mening moet het dus vanuit het oogpunt van consumentenbescherming mogelijk zijn om in een geding zoals de O'Byrne-zaak een partij in de plaats van een andere te stellen.

Mevr. Mr. C.J.M. van Doorn, AIO en docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.
Mevr. Mr. S.B. Pape, AIO aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

²⁸ R.o. 34.

²⁹ R.o. 38.

³⁰ Aldus ook Mok in zijn noot onder HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86, *RvdW* 2006/407, *NJ* 2006/401 (O'Byrne/APMSD).

³¹ Nu de identiteit van de fabrikant van het eindproduct voor APMSD, in de hoedanigheid van dochtermaatschappij, eenvoudig te verstrekken was, moet naar onze mening 'een redelijke termijn' in dit geval als 'binnen korte tijd' worden opgevat.

³² Indien de vordering niet binnen de vervaltermijn van art.11 is ingesteld, dan is als alternatieve grondslag nog de onrechtmatige daad mogelijk.

³³ Zie voor een soortgelijke redenering binnen het leerstuk van de vertegenwoordiging: HR 27 november 1992, *NJ* 1993, 287 (Felix/Aruba).

³⁴ Door middel van regres kunnen de contractspartijen in de keten elkaar onderling aanspreken voor hun bijdrage aan de schade, zie ook art. 8 van de Richtlijn.

³⁵ Dit alles natuurlijk tenzij een dergelijke onderneming die deel uitmaakt van een grote internationaal concern het slachtoffer binnen een redelijke termijn de identiteit meedeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd. Middels deze uitleg wordt de persoonlijke werkingssfeer van de Richtlijn ons inziens geëerbiedigd.